

Финансовая глобализация весьма является неоднозначным процессом для стран с развивающимися рынками. Для максимально эффективного использования преимуществ глобализации и снижения рисков, приносимых ею, для Украины сейчас чрезвычайно важно для регионального развития:

разработка и внедрение механизмов стимулирования развития экономики с использованием инструментов финансового рынка для модернизации основных фондов, обеспечения расширенного воспроизводства, внедрения инновационных проектов отечественными предприятиями;

разработка защитных механизмов на финансовом рынке, усиление рынка за счет улучшения качества обращающихся ценных бумаг, совершенствования структуры и организации операций на финансовом рынке для противостояния воздействию неблагоприятных факторов;

разработка программ регионального развития, которые станут стимулом развития финансовых рынков регионов Украины, выхода на международные финансовые рынки и создания тем самым конкурентной привлекательности для инвесторов и повышения национальной экономической безопасности и стабильности.

Список литературы

1. Информационное агентство REGNUM – «Инвестиционная привлекательность Украины»: исследование оценок экспертного сообщества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.regnum.ru/news/675826.html>
2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://econoblog.com.ua/2012/02/vrp-regionov-ukrainy-v-sootn...>
3. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. ПФТС фондова біржа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pfts.com/>
5. Письмак В. М. Тенденції глобалізації / В. М. Письмак // Економіст. 2010. – № 1. – С. 25–31.

УДК 338.43:334.723

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІНОВОГО МЕХАНІЗМУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Гальцова О. Л.,

*д.е.н., доцент, професор кафедри «Облік і аудит»
Класичного приватного університету*

Статтю присвячено розробці вдосконалення основних напрямів державного регулювання господарської діяльності аграрних підприємств. Обґрунтована необхідність враховувати вартість землі в ціні сільгосппродукції, використовуючи єдину методику визначення норми прибутку для всіх галузей народного господарства; основним напрямом удосконалення цінового механізму

АПК є комплексний підхід до формування цін на всіх стадіях відтворювального циклу із застосуванням єдиної для всього народного господарства методологічної бази, поступовий перехід від регульованих до вільних цін за активної ролі держави у забезпеченні еквівалентного обміну, обмеження підвищення цін на продукцію монополій та поступове наближення внутрішніх цін до цін світового ринку.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, аграрні підприємства, регулювання цін, ціновий механізм, ціновий паритет, фінансові ресурси, державне регулювання.

Статья посвящена разработке совершенствования основных направлений государственной регуляции хозяйственной деятельности аграрных предприятий. Обоснована необходимость учёта стоимости земли в цене сельхозпродукции, используя единственную методику определения нормы прибыли для всех отраслей народного хозяйства; основным направлением усовершенствования ценового механизма АПК является комплексный подход к формированию цен на всех стадиях воспроизводительного цикла с применением единственной для всего народного хозяйства методологической базы, постепенный переход от регулируемых к свободным ценам при активной роли государства в обеспечении эквивалентного обмена, ограничения повышения цен, на продукцию монополий и постепенное приближение внутренних цен к ценам мирового рынка.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, аграрные предприятия, регуляция цен, ценовой механизм, ценовой паритет, финансовые ресурсы, государственная регуляция.

The article is devoted to developing improvements in key directions of government regulation of the economic activity of agricultural enterprises. The author substantiates the necessity of including the price of land into the price of agricultural products, using the single method of determining the profit margins for all sectors of the economy. The main direction of improving pricing mechanism of the agro-industrial complex is an integrated approach to pricing at all the stages of reproductive cycle and using the single for the economy methodological framework, a gradual transition from adjustable to free prices with an active role of the state in providing equivalent exchange, restricting prices for a monopoly's products and gradual approaching domestic prices to international ones.

Key words: agro-industrial complex, agricultural enterprises, price control, pricing mechanism, price parity, financial resources, government regulation.

Вступ. Ціна – це головне джерело власних фінансових ресурсів підприємства, а тому ціновий паритет відіграє провідну роль у формуванні ключового показника фінансового стану – рентабельності. Сільське господарство – це галузь значних виробничих ризиків, тому прагнення стабілізувати доходи сільськогосподарських виробників – важливий напрям аграрної політики уряду.

Агропромисловий комплекс має істотні недоліки сучасного ціноутворення, які зумовлені невирішеністю двох ключових проблем аграрної цінової політики: забезпечення еквівалентного рівня цін і стабільності його за умов постійної та інтенсивної інфляції.

Ціна виробництва, яка є вимогою пропозиції, на ринку стикається з можливостями платоспроможного попиту, і в результаті виникає ринкова ціна рівноваги. В моделі локального ринку така ціна діє для певного регіону. Національний ринок визначає ціни вже національного рівня, а процес

глобалізації формує вартість і ціну світового ринку. Між локальними, національними та глобальним ринками завжди є цінові відмінності. Однак з усуненням митних бар'єрів, удосконаленням техніки зберігання й доставки та всієї ринкової інфраструктури посилюється тенденція до зближення місцевих і світових цін. Нині збільшення свободи транскордонного пересування товарів, здатність сучасних технологій зберігати й переміщувати продовольчі продукти на будь-які відстані формують як постійно діючу закономірність конвергенцію цін продовольчих ринків. Тому визначати міру дотримання еквівалентності міжгалузевих зв'язків у національній агросфері слід порівнянням внутрішніх і світових пропорцій цін придбання та реалізації.

Таким чином, якщо динаміка національних і світових цін є такою, що зближується, тобто має конвергентний напрямок, слід говорити про зміцнення цінової еквівалентності (паритетності). За протилежної динаміки внутрішніх і зовнішніх цін, тобто за їх дивергентного руху, відбувається наростання цінового диспаритету.

Актуальність проблеми вдосконалення основних напрямів державного регулювання господарської діяльності аграрних підприємств, ціноутворення, забезпечення самофінансування у сільському господарстві визначається багатьма вітчизняними науковцями. Серед наукових праць даної тематики необхідно зазначити статті П. Т. Саблука, І. І. Лукінова, М. А. Латиніна, О. В. Олійника, Ю. О. Ульянченка, В. В. Юрчишина, О. М. Шпичака й ін.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Обґрунтувати закономірність доповнення механізму регулювання діяльності аграрних підприємств державними інструментами через ціновий механізм як основний важіль політики стимулювання аграрних реформ.

Визначити основні шляхи вдосконалення ціноутворення в умовах реформування аграрних відносин, а також положення про капіталізацію землі та врахування вартості землі у сільськогосподарському капіталі для забезпечення нормального процесу розширеного відтворення в аграрному секторі.

Мета статті – обґрунтувати напрями вдосконалення фінансового механізму регулювання цін у сфері агропромислового виробництва.

Виклад основного матеріалу і результати дослідження. Відродження сільськогосподарської галузі неможливе без державного регулювання цін у сфері аграрного товарообміну. Потрібна багатовекторна державна програма, спрямована на відчутне послаблення диспаритету цін, а також система контролю за її виконанням. Наявний рівень цін та їх нестабільність не забезпечують сільськогосподарському виробництву сприятливих фінансових умов для сталого розвитку. Подальший розвиток стратегічних напрямів фінансової підтримки аграрного сектору економіки має бути спрямованим на збільшення бюджетної допомоги сільгосптоваровиробникам та реальне підвищення купівельної спроможності населення для збільшення ємності внутрішнього продовольчого ринку.

Якщо ціни на товари, що використовуються для сільськогосподарського виробництва, високі, то мають бути високими і ціни на сільськогосподарську

продукцію. Оскільки такого взаємозв'язку немає, то в країні наявне збиткове тваринництво і деякі галузі рослинництва. За законами ринкової економіки збиткове виробництво самоліквідується. Отже, об'єктивно треба перебудувати насамперед економічний механізм, адаптувати його до вимог ринку.

У ціноутворенні така категорія, як норма прибутку, дотепер теоретично і практично недоопрацьована. Важливо знайти певний рівень прибутковості, який би міг забезпечити розширене відтворення, а також доцільно ввести для всіх сфер матеріального виробництва показник норми прибутку з урахуванням усього авансованого капіталу. При цьому особливу увагу слід звернути на ціну виробництва. У сільському господарстві, як і в інших галузях, вона повинна відшкодувати витрати і забезпечувати достатній прибуток на авансований капітал з урахуванням терміну його обороту.

Найбільше багатство України – земля – фактично не бере участі у формуванні норми прибутку. Регулювання норми прибутку має стати основою інтересів держави, окремих галузей, товаровиробників і підприємців, споживачів продукції. Земля є основним ресурсом сільськогосподарського виробництва, тому є потреба у визначенні його вартості. На державному рівні пріоритет надається рентній оцінці землі, проте, на нашу думку, це не відповідає вимогам ринкової економіки сьогодення.

Відтворення природних ресурсів у сучасних умовах не можна розглядати як винятково природний процес. Сьогодні майже всі види природних ресурсів стали економічно відтворюваними. Тому наявний поділ природних ресурсів на відтворювані та невідтворювані суто умовний. В основу оцінки землі повинні бути покладені витрати на її відтворення. Сьогодні відтворюються всі ресурси, крім природних. Природні ресурси, у т. ч. земля в АПК, – єдиний вид ресурсів, який не беруться до уваги в практиці планування. Безумовно, оцінка землі повинна враховувати попит і пропозицію. Але зовсім не обов'язково, що підвищення рівня споживання населення може привести до підвищення попиту на землю та ціни на неї. У даному випадку, якщо це відхилення відбувається, держава повинна втручатися в ринок землі та регулювати його.

Вважаємо, що даний метод оцінки землі дозволить враховувати диференційну, абсолютну, монопольну ренту. Оцінка природних ресурсів допоможе зекономити працю чи запобігти збиткам у майбутньому. Знаючи термін вичерпання кожного природного ресурсу, можна сформувати фонд їх відшкодування, у т. ч. і земельний фонд відтворення.

Земля – специфічний засіб виробництва, термін використання якого необмежений. Інші засоби виробництва мають термін придатності (фізичний та моральний знос). Земля не має морального зносу, але її ефективне використання залежить від техніки і технології, що застосовуються на ній. Нераціональне використання землі призводить до фізичного зносу, а це свідчить про те, що у процесі її використання земля повинна мати амортизацію. Розмір амортизації землі повинен бути визначений витратами на її збереження, підтримку та збільшення родючості. Введення амортизації в оренду землі сприятиме раціональному землекористуванню.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати про необхідність введення вартості землі в ціну на зерно. Тепер слід визначитися з моделлю ціни. Як стверджують відомі українські вчені П. Т. Саблук та О. М. Шпичак прогресивним напрямком удосконалення системи закупівельних цін у сільському господарстві можна вважати посилення їх орієнтації на модель ціни, коли формування чистого доходу в ціні здійснюється не пропорційно собівартості, а з урахуванням усіх фондів, у т. ч. землі. Прогресивність та перспективність цієї моделі полягає, зокрема, в тому, що вона забезпечує єдиний методологічний підхід до ціноутворення в усіх сферах АПК, її перевага полягає також у тому, що вона більшою мірою відповідає завданням підвищення господарської самостійності підприємства [2, с. 3-8].

Ринкові механізми неспроможні забезпечити еквівалентний обмін товарами між містом і селом, що доведено практикою розвинених ринкових країн. Лише втручання держави в перерозподіл національного доходу через бюджетну систему дозволяє утримати сільське господарство від банкрутства. У кінцевій ціні товарів та послуг зросла частка не лише паливно-енергетичних, транспортних монополій, але й послуг зв'язку, торгівлі, фінансової сфери. Це призвело до зниження частки безпосередніх виробників у кінцевій ціні продукції у 2-3 рази.

З усього комплексу заходів щодо виведення сільського господарства із ситуації, що склалася, отримати фінансову підтримку можуть далеко не всі. Одним із заходів може стати встановлення гарантованих цін, які застосовуються у випадку, якщо середні ринкові ціни нижчі за гарантовані, а також при реалізації сільгосппродукції безпосередньо державі або при здійсненні доплати товаровиробникам у сфері агропромислового виробництва.

Гарантована ціна має забезпечувати сільгосптоваровиробникам, враховуючи інші форми державної підтримки, отримання доходів, достатніх для розширеного відтворення. Насправді встановлені державою ціни часто не забезпечують отримання доходів, достатніх навіть для простого відтворення, що зумовлено насамперед недостатністю бюджетних коштів.

Гарантовані закупівельні ціни повинні щороку затверджуватися адміністрацією області за пропозиціями Мінагрополітики України з урахуванням цін, що складаються на ринку, та подальшою індексацією з урахуванням темпів інфляції.

Для впровадження ефективного державного регулювання, виявлення його меж слід передусім знати собівартість сільськогосподарської продукції, яка виробляється. Адже вона розглядається як база, що зумовлює важливість її обґрунтування при формуванні цін. Тому слід визначитися з методами її підрахунку. Немає сенсу орієнтуватися на собівартість, встановлену на основі діяльності будь-якого відсталого сільгосп підприємства, і взагалі, будь-якого конкретного підприємства, бо в бюджеті не вистачить коштів на компенсацію збитків. Собівартість одиниці продукції має бути економічно та технологічно обґрунтованою і залежати від природнокліматичних умов регіону.

Економічно доцільним, на нашу думку, є визначення нормативної собівартості виробництва продукції на основі технологічних карт, де витрати

розраховуються за технічно обґрунтованими нормами, встановленими на основі технології, яка відбиває сучасний рівень технічного забезпечення, організації виробництва та праці. Базовим рівнем повинна стати собівартість, яка розраховується на основі технологічних карт за умови виконання науково обґрунтованої технології вирощування з урахуванням цін, що склалися. Для забезпечення розширеного відтворення необхідно підвищити ціни на відсоткову ставку за кредитними ресурсами.

Наступний напрям регулювання економічних відносин з іншими галузями слід поєднати із системою індексації, що більшою мірою відповідає ринковим умовам господарювання. Економічно вигідним заходом регулювання цін на сільськогосподарську продукцію є створення при заготівельних структурах так званого інтервенційного фонду, який являє собою певний товарний запас, придбаний заготівельниками. У випадку підвищення попиту та надзвичайного підвищення ринкової (біржової) ціни цей фонд використовується для її утримання шляхом пропозиції зерна на ринку. У випадку надзвичайного здешевлення зерна заготівельники скуповують його, знижуючи тим самим пропозицію.

Таким чином, раціональним вважається поєднання елементів ринкового ціноутворення з державними засобами впливу на цей процес та економічного його регулювання. Таким шляхом можна призупинити негативні явища в економіці сільського господарства, прискорити стабілізацію розвитку всього АПК.

Економічні відносини на всіх стадіях виробництва та реалізації продукції повинні будуватися за критерієм рівновигідності партнерів. Регулятором впровадження цього критерію повинен стати рівновеликий прибуток, тобто кожен учасник вертикальної інтеграції повинен отримувати на вкладений капітал однакову норму прибутку. Якщо буде відома вартість землі, гарантована ціна та на її основі визначатиметься вартість майбутнього врожаю, з'явиться база для кредитування, оподаткування та страхування. Якщо вирішимо проблеми села, запрацює економіка [4].

Необхідно перекривати позитивну різницю між собівартістю і ринковою ціною, яка склалася на момент реалізації продукції. Таким чином, можна забезпечити хоча б мінімальний рівень, необхідний для розвитку сільськогосподарських товаровиробників. Це дозволить зупинити наростання заборгованості сільського господарства перед іншими галузями народного господарства і бюджетом. Крім того, більш ефективні господарства зможуть отримувати прибуток за умови, якщо собівартість виробництва продукції в них менша, ніж закладена в технологічних картах. Прибуток буде також у тому випадку, якщо ціни на ринку виявляться вищими за собівартість.

Даний спосіб підтримки сільгосптоваровиробників має ряд переваг:

- відносна простота обчислень;
- прозорість схем державної підтримки;
- запобігання утриманського ставлення сільськогосподарських підприємств до виділених їм коштів;
- рівні умови для всіх сільгосптоваровиробників;

– невеликий обсяг виділюваних коштів (навіть у разі відшкодування 30% собівартості, використовуючи регіональний фонд коштів для закупівлі продовольства, можна сприяти реалізації кількості продукції, яка майже в 3 рази перевищує обсяг закупівель у цей фонд) [1, с. 19-20].

Суть державного регулювання на обласному рівні полягає в тому, щоб, використовуючи цінові і нецінові, прямі та непрямі методи, органи виконавчої і законодавчої влади області сприяли становленню і розвитку ринкової економіки, її інфраструктури, створювали необхідні передумови для адаптації товаровиробників до умов ринку й, отже, забезпечували продовольчу безпеку свого регіону.

Цінова політика повинна розв'язувати основну задачу – вивести сільське господарство на беззбиткову основу – і має спрямовуватися на:

– забезпечення, як мінімум, простого відтворення виробництва продукції в основних галузях сільського господарства на основі запровадження цін підтримки (заставних цін) на квотовану в межах продовольчої безпеки країни сільськогосподарську продукцію;

– стабілізацію і створення економічних передумов для розширеного відтворення на основі дотримання цінового паритету шляхом вільного ціноутворення та введення, в разі, потреби еквівалентних цін (цін розширеного відтворення);

– здійснення поступового переходу від прямого регулювання через механізм еквівалентних цін до впровадження непрямого впливу на доходи сільськогосподарських товаровиробників через інструменти фінансово-кредитного і страхового регулювання [3, с. 398-400].

Ціни підтримки визначаються на основі нормативної галузевої собівартості та мінімального прибутку (на рівні простого відтворення виробництва) для впровадження в практику беззбиткової основи виробництва товарної продукції. Підтримка цін і доходів здійснюватиметься через систему відшкодування товаровиробникам різниці між ціною підтримки і фактичною середньоринковою ціною (за умови, коли вона нижча від ціни підтримки) в межах обсягів квотованої продукції. Еквівалентні ціни формуються на основі галузевих нормативних витрат і середньої норми прибутку в галузях, які обслуговують агропромисловий комплекс на авансований у виробництво капітал, беручи до уваги вартість землі, за умови входження її в ринковий оборот.

Державними програмами щорічно мають визначатися види та обсяги квоти продукції, рівні цін підтримки та еквівалентних цін. Квоти на ті види продукції, які мають підтримуватися через ціни, розподілятимуться між товаровиробниками на конкурсних засадах. Решта продукції пропонується на аграрний ринок через систему біржової торгівлі чи в інший спосіб за ринковими цінами.

Для регулювання цін підтримки та еквівалентних цін і доходів товаровиробників слід створити фонд державної підтримки цін і доходів в агропромисловому комплексі та передбачити відповідні кошти в державному і місцевих бюджетах.

З метою усунення цінового диктату з боку підприємств-монополістів, які постачають сільському господарству матеріально-технічні ресурси, переробляють сільськогосподарську продукцію, необхідно вживати заходи щодо їх демонополізації, формування розгалуженої мережі суб'єктів підприємницької діяльності для обслуговування сільського господарства на конкурентних засадах, посилювати антимонопольний контроль за формуванням цін на ресурси.

За наявності протягом року значних темпів інфляції слід здійснювати щомісячну індексацію цін підтримки та еквівалентних цін з урахуванням інфляційного збільшення сукупних витрат виробництва.

Активно має проводитися політика протекціонізму щодо захисту потенційно конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та продовольства вітчизняного виробництва.

Треба протидіяти будь-якому адміністративному обмеженню рівнів цін на сільськогосподарську продукцію та усувати перешкоди на шляху її вільної реалізації, у тому числі безпосередньо в державні ресурси.

Регулятивну функцію забезпечення ринкової рівноваги попиту і пропозиції, а також стабілізації продовольчих фондів та цін реалізації повинні виконувати операції товарно-кредитної корпорації з необхідними запасами сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, матеріально-технічних ресурсів і коштів.

У сировинних зонах переробних або відповідних інтегрованих формуваннях для дотримання еквівалентності відносин між сільськогосподарськими і переробними підприємствами мають створюватися узгоджувальні комісії з питань цін і доходів.

Вважаємо необхідним та економічно виправданим запроваджувати в практику господарювання норму прибутку на капітал як оціночний показник ефективності виробництва. Якщо ринкові ціни не забезпечують встановлені норми прибутку, то уряд розглядає питання про необхідність бюджетної підтримки галузі та конкретний механізм її застосування.

Ефективне функціонування пропонованої цінової політики можливе за умов реалізації заходів щодо підвищення купівельної спроможності населення та реструктуризації заборгованості сільськогосподарських товаровиробників, зумовленої тривалим диспаритетом цін в АПК.

Основними напрямками вдосконалення цінового механізму в АПК є обґрунтування моделі ціни, яка найбільш адекватно відбиває реальні економічні відносини, виконує функцію регулятора виробництва та обігу товарів, активно впливає на суспільно необхідні витрати, а також передбачає:

- комплексний підхід до формування цін на всіх стадіях відтворювального циклу із застосуванням єдиної у народному господарстві методологічної бази;

- поступовий перехід від регульованих до вільних цін за активної ролі держави в забезпеченні еквівалентного обміну та платоспроможного попиту населення на продукцію АПК, обмеження цін на продукцію монополій;

- поступове наближення внутрішніх цін до цін світового ринку.

Висновки. Під час формування цінового механізму для АПК необхідно враховувати таку особливість аграрного виробництва, як низька оборотність обігових коштів, оскільки у рослинництві продукцію одержують раз на рік, а витрати здійснюються протягом року, тоді як у промисловості оборотність обігового капіталу дуже висока, і при ціноутворенні тут враховується весь капітал, що дає можливість повністю визначати витрати і, виходячи з цього, формувати норму прибутку. При розрахунках необхідно брати до уваги термін обороту основних і обігових коштів, щоб забезпечувати відшкодування нормативних витрат, а також однакові прибутки на одиницю ресурсів.

Для забезпечення на міжгалузевому рівні підприємствам рівних економічних умов господарювання, встановлення паритетних цін обміну товарами між промисловістю і сільським господарством, створення об'єктивних розподільних відносин в АПК необхідно ввести в модель ціни як складову капіталу сільського господарства вартість земельних угідь. Складовий елемент ціни – норма прибутку – має виражати відношення прибутку до середньорічної вартості авансованого капіталу, враховуючи вартість землі та матеріальних оборотних засобів.

Відродження сільськогосподарської галузі неможливе без державного регулювання цін у сфері аграрного товарообміну. Подальший розвиток стратегічних напрямів фінансової підтримки аграрної сфери економіки має бути спрямований, по-перше, на збільшення бюджетної допомоги сільгосптоваровиробникам, а по-друге, на реальне підвищення купівельної спроможності населення для збільшення ємності внутрішнього продовольчого ринку.

Список літератури

1. Афанасьев В. Н. Формирование цен на продукцию сельского хозяйства, закупаемую в региональные фонды / В. Н. Афанасьев, Е. В. Шеврина // Экономика сельского хозяйства и перерабатывающих предприятий. – 2004. – № 8. – С. 19–20.
2. Саблук П. Т. Кардинальні напрями вирішення економічних проблем в АПК / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 3–8.
3. Саблук П. Т. Ціноутворення в період ринкового реформування в АПК / П. Т. Саблук. – К., 2006. – С. 403.
4. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / за ред. акад. О. М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 585 с.